

Elisabeth Ahlsén

A. Kommentarer och frågor till Anders Gustavsson

1. Anders Gustavssons kapitel beskriver noggrant och intresseväckande en etnologs användande av intervjumetod som fältmetod med särskild tonvikt på etiska aspekter. Han utgår från egna erfarenheter av att använda intervjuer i känsliga situationer, t ex relaterad till dödsfall och begravningar och även specifikt om Utøya-morden. Han gör den korrekta iakttagelsen att metod inte diskuteras lika mycket som teori och det därför finns ett behov av metoddiskussion.

Hur mycket metod och teori hänger samman är en fråga som kanske kan kommenteras mer.

2. Intervjuer inom etnologi handlar allt mer om personliga upplevelser och känslor och forskaren behöver följa de lagstadgade etiska riktlinjerna. Utöver det ges en del reflektioner, t ex att det kan vara en fördel att intervjuaren delar med sig av information om sig själv vid intervjun, så att den blir mer av ett informationsutbyte.

Denna synpunkt väcker några frågor: Kan det uppstå problem genom att forskaren ger personlig information? Kan det innebära att forskarens information påverkar informantens svar? Hur undviker eller kontrollerar man detta? Ett exempel skulle kunna belysa hur detta kan gå till.

3. Bruket av bandspelare tas upp men inte bruket av videoinspelning, som blir allt vanligare.

Kommentera gärna även detta? Kan en forskare som för skriftliga anteckningar störa samtalet? Mer eller mindre än inspelning?

4. Det vore intressant att få veta mer om hur intervjupersonerna rekryteras och hur man ser på representativitet.

5. Kulturella begränsningar – förtegenhet – känslighet för olika ämnen tas upp.

Finns det risk att vissa grupper inte blir representerade/beforskade pga detta?

Hur kan man lösa problem, t ex att få intervju muslimska kvinnor från vissa kulturer, språkproblem, tabu-ämnen mm?

6. Händer det att man behöver hänvisa till psykolog eller liknande t ex vid bearbetning av svåra upplevelser som kan inledas vid en intervju om dem?

7. Hur löser man olika inställningar hos olika anhöriga, t ex för publicering av data, foton etc?

B. Anders Gustavsson (AG) svar och svarskommentarer till Elisabeth Ahlsén (EA)

EA fråga 1: Hur mycket metod och teori hänger samman är en fråga som kanske kan kommenteras mer.

AG svar på EA fråga 1: Principen om problemorienterad forskning har jag velat framhålla i mina undersökningar. Då utgår man varken från material eller teorier utan från ett problemområde. Vid problemorienterad forskning bildar problem/problemen

utgångspunkten och material, metod och teorier blir hjälpmedel vid analyser. Verkligheten, eller empirin, hjälper forskaren att svara på frågan hur och teorierna på frågan varför i analysen. Jag har slagit vakt om en prövande forskning som använder ett brett empiriskt underlag insamlat från arkiv och/eller i fält som kritiskt granskas genom vetenskapliga metoder, exempelvis källkritik. Teorierna är forskarens hjälpmedel vid analys av drivkrafter och sammanhang som ligger dolda bakom den yttre verkligheten. För mig som etnolog har begrepp, metoder och teorier inget självständigt värde utan de måste prövas i relation till problemställningen och den insamlade empirin för att forskaren skall nå fram till en rimlig vetenskaplig analys.

Intervjuer inom etnologi handlar allt mer om personliga upplevelser och känslor och forskaren behöver följa de lagstadgade etiska riktlinjerna. Utöver det ges en del reflektioner, t ex att det kan vara en fördel att intervjuaren delar med sig av information om sig själv vid intervjun, så att den blir mer av ett informationsutbyte än enbart en utfrågning.

EA fråga 2: Denna synpunkt väcker några frågor: Kan det uppstå problem genom att forskaren ger personlig information? Kan det innebära att forskarens information påverkar informantens svar? Hur undviker eller kontrollerar man detta? Ett exempel skulle kunna belysa hur detta kan gå till.

AG svar på EA fråga 2: Det är viktigt att inte bidra till att lägga svaren i informantens mun. När intervjuaren berättar om sig själv, är det inte för att påverka utan snarare att upplysa för att underlätta samtalsklimatet och komma bort ifrån fråga-svarsituationen som tidigare har varit den vanliga inom etnologin. I en del fall har intervjupersoner själva ställt frågor till mig om mina erfarenheter och synpunkter. Det har förekommit när jag intervjuat inom frikyrko- och nykterhetsrörelsemiljöer. Jag har varken tillhört någon frikyrka eller nykterhetsrörelse men har försökt att vara uppriktig och inte alltför fåordig. När jag berättat färdigt har intervjun fortsatt på ett positivt sätt utan att mina synpunkter har ifrågasatts.

EA fråga 3: Bruket av bandspelare tas upp men inte bruket av videospelning, som blir allt vanligare. Kommentera gärna även detta? Kan en forskare som för skriftliga anteckningar störa samtalet? Mer eller mindre än inspelning?

AG svar på EA fråga 3: Jag har inte använt videospelning vid mina fältarbeten. Videospelning har en fördel av att fältarbetaren efteråt kan ta del av informanternas nonverbala beteenden, men det är inte aktuellt när fältarbetet avser intervjuer om känsloladdade intervjuer. Det är då svårt att ens få använda bandspelare. Skriftliga anteckningar under intervjuens gång brukar vara det som står till buds. Metodiskt sett är det självfallet en svårighet att samtidigt intervju och skriva ned anteckningar. Man tappar lätt en del information och ger heller inte informanten den koncentrerade uppmärksamhet som är angelägen för att få till stånd ett gott samtalsklimat. Vid sådana intervjuer är det väsentligt att kunna göra upprepade intervjubesök för att både komplettera och kontrollera innehållet i anteckningarna. Vid fältarbete med studenter har jag låtit två fältarbetare arbeta tillsammans varav den ene leder samtalet och den andre antecknar. Efter intervjun har de möjligheter att tillsammans jämföra sina minnesbilder.

EA fråga 4: Det vore intressant att få veta mer om hur intervjupersonerna rekryteras och hur man ser på representativitet.

AG svar på EA fråga 4: Etnologi är en kvalitativ och inte en kvantitativ vetenskap till skillnad från t. ex. sociologi. Frågor om representativitet har varit perifera inom etnologin. Inom nutida etnologi utförs oftast ett mindre antal intervjuer av forskaren själv och det ligger till grund för doktorsavhandlingar och andra undersökningar. Tips om informanter kan man få genom tidningsupprop eller genom personer som väl känner till människor i den valda lokalorten. Präster har i en del fall kunnat vara sådana nyckelpersoner. Vad som utgör ett tillräckligt antal intervjuer utgör ingen central fråga utan i stället djupet i intervjuerna och hur forskaren lyckas tolka dem.

EA fråga 5: Kulturella begränsningar – förtegenhet – känslighet för olika ämnen tas upp. Finns det risk att vissa grupper inte blir representerade/beforskade på grund av detta? Hur kan man lösa problem, t ex att få intervju muslimska kvinnor från vissa kulturer, språkproblem, tabu-ämnen mm?

AG svar på EA fråga 5: Jag har inte utfört fältarbeten bland muslimer men haft kollegor som gjort det bl. a. gällande begravningsbruk. Där verkar det inte ha varit problem att få information. I tillägg till intervjuer har en kollega i Oslo utfört deltagande observationer vid muslimska begravningar.

EA fråga 6: Händer det att man behöver hänvisa till psykolog eller liknande t ex vid bearbetning av svåra upplevelser som kan inledas vid en intervju om dem?

AG svar på EA fråga 6: Jag har inte varit med om diskussioner inom etnologin om att behöva vända sig till psykologer. Däremot har det förts diskussioner om hur mycket empati som fältforskaren kan anses vara etiskt skyldig att ge uttryck för. Jag har varit noga med att visa en hög grad av empati om jag märkt att intervjusamtalet har framkallat obehagliga känslor och oro hos informanterna. Detta kan märkas både genom ord och genom nonverbala uttryck, så som att informanten vänder ned huvudet, rodnar, blir alltmer tystlåten eller även börjar gråta.

EA fråga 7: Hur löser man olika inställningar hos olika anhöriga, t ex för publicering av data, foton etc?

AG svar på EA fråga 7: Det är vanligt inom etnologin att intervju en person i taget, men ibland kan t. ex. makar intervjuas tillsammans. Fördelen är att de kan hjälpas åt att komma ihåg, tipsa varandra osv. Intervjuaren får vara observant på att båda informanterna kommer till tals i ungefär lika omfattning. En risk är att en av dem talar under stora delar av intervjun och den andre är mer tystlåten och bara kommer med inspel emellanåt. Vid intervju med en person i taget försvinner denna fara.

I början av intervjun är det viktigt att upplysa om vad det insamlade materialet skall användas till, att det gäller forskning och inte en tidningsintervju. Jag har inte haft problem med att en anhörig har ställt sig positiv till att det insamlade materialet i form av intervjuer eller foton får användas för forskning medan en annan anhörig ställt sig avvisande. Däremot har det hänt att en anhörig varit villig att delta i en intervju medan en annan anhörig avböjt en förfrågan om

intervju. Då kan motiveringen hos den som avböjer vara att personen i fråga inte anser sig ha så mycket information att ge som en annan utpekad person. Då brukar jag svara att alla har något att berätta om egna erfarenheter och upplevelser. Det är det personliga som det är viktigt att få upplysningar om.

Vid intervjuer lägger jag vikt vid att fråga efter personliga foton och annat bildmaterial. Informanter brukar beredvilligt ställa detta till förfogande. Genom nyamerateknik kan fältarbetaren fotografera sådant material på plats, medan man tidigare fick låna med sig bilder.